

Hanebo-Jul

1985

Utgiven av Hanebo Hembygdsförening
Jubileumsutgåva

HANEBO HEMBYGDSFÖRENING

Ordförande: Harald Olsson, tel 0278-521 30. Kassör: Birger Jonsson,
tel 0278-500 60. Medlemsavgift: Kr 10: per år. Postgiro 281991-0.

Hanebo: Jul

Årgång 37

Redaktör:

Finn Rideland (som också svarat för samtliga nytagna foton där annat ej anges). Flygbilderna granskade och godkända av Förvarsstaben.

Omslagsbilden: Målning av Per Englund.

GYNNA HANEBO-JULS ANNONSÖRER

De representerar vår bygds rikt förgrenade näringsliv och ger oss värdefull närservice.

Hanebo = Jul

1985

Kyrkan och hembygdsrörelsen

När hembygdsrörelsen började växa sig stark i våra bygder, fanns kyrkan och dess prästerskap med bland inspiratörerna. Det kan erinras om att ärkebiskop Nathan Söderblom vid sina båda visitationer i Hanebo och Segersta 1916 och 1930 väckte förslag om att samla material till sockenbeskrivningar. Redan 1934 kom den nyligen omtryckta hembygdsboken Två hälsingesocknar med bidrag av pastoratets båda präster Ernst Pontén och Nils C Humble. Den senare utförde ett gediget forskningsarbete och fungerade som redaktör för utgåvan.

Man vet inte säkert, hur ordet socken har uppkommit. Kanske har det att göra med ordet söka. Socken skulle då omfatta de människor som sökte sig till samma kyrka. Kanske vågar man påstå, att socknen uppstod, när sockenmännen upplät mark för kyrka och prästgård och tillsammans uppförde de gamla gråstenskyrkorna. En sådan har vi i Hanebo, väl bevarad med delar av en mur kanske från sent 1100-tal eller tidigt 1200-tal. Det är en fascinerande tanke, att människor i vår bygd sedan dess sökt sig till den högt belägna kyrkan för att fira gudstjänst och på kyrkbacken träffas, utbyta tankar och nyheter. Redan där finns känslan för hembygden.

Nu har vi tidningar, radio och TV. Kyrkbacken har förlorat sin forna roll. Men till gudstjänst samlas vi i vår kyrka. När Hanebo hembygdsförening inbjuder till hembygdssöndag mitt i sommaren, börjar man självklart med högmässa i den gamla sockenkyrkan. Det är inte bara en gammal sed, som man slår vakt om. Vad man söker visa är helt enkelt det nära bandet mellan kristen tro, som hör till de värden vi mottagit från våra fäder, och hembygdsrörelsen. Denna skall ju vårda inte bara de gamla tingen i vår bygd utan även hela den andliga odling, som tidigare släktled lämnat åt oss att föra vidare till nya generationer.

När jag ser de små barnen som samlas till lillkyrka en söndag i månaden, då önskar jag av hela mitt hjärta, att de skall få uppleva tryggheten i denna oroliga värld just i att ha en hembygd, där vi är rotade. Men jag ber också för dem alla, att de skall få hemkänsla och trygghet i det himmelska hem som Jesus uppenbarat för oss och kallat oss till genom dopet.

Lars-Olov Almgren
Kontraktsprost

HEMBYGDSPÖRENINGEN 50 ÅR

På samma sätt som vi kan konstatera samhällets utveckling i stort under de gångna decennierna, kan vi också konstatera att människans känsla och ansvar för sitt kulturella arv har utvecklats. Under de senaste 30 åren har ju samhällsutvecklingen, eller förändringen, varit så omfattande, att den varit på gott och ont. Mycket av det som våra förfäder byggt upp har gått till spillo.

Under de 50 år som Hanebo hembygdspörening funnits till, och många andra motsvarande föreningar nära oss eller fjärran från oss har existerat, har en helt ny typ av samhällsform växt fram. Under denna period har det gamla bondesamhället och Fattig-Sverige förvandlats till en välfärdsstat, i många avseenden ett överflödssamhälle.

Ändå talar vi ofta om den "gamla goda tiden" när vi blickar tillbaka. Det visar, att även bondesamhället, ja, själva Fattig-Sverige som helhet, hade ett innehåll.

Naturligtvis låg detta innehåll främst på det kulturella planet.

När vår hembygdspörening bildades 1935, skedde det mot bakgrunden av alla de former av kulturarv runt omkring oss som höll på att skatta åt förgängelsen. En hembygdskommitté hade dessförinnan under något år medverkat vid framtagandet av fakta för boken "Två hälsingssocknar". Kommittén hade också deltagit i inventeringen av kulturföremål, fullbordad 1934. Ur denna kommitté föddes alltså Hanebo hembygdspörening.

Årsmötesprotokollet för 1935 års verksamhet berättar att föreningens första viktiga uppgift var att anordna en större hembygdspörening. Så skedde också – nämligen på Hannbergs udde och i samarbete med Segersta hembygdspörening. Avsikten med festen, och många liknande, var givetvis publikfriande – man ville helt enkelt värva medlemmar.

De direkta initiativtagarna till föreningens bildande var kyrkoherde Ernst Pontén, och landstingsmannen, bagaren Erik Lindblom. Redan året därpå, 1936, överlämnades hembygdsgården som gåva av syskonen Jonsson. Redan samma sommar påbörjades de första underhållsarbena, målning, bland annat.

Ett hörn av "lillkammaren", Hanebo hembygdsgård.

Harald Olsson har varit hembygdspöreningens ordförande sedan 1965.

Vår tidning, Hanebo Jul, utkom med sitt första nummer 1948. Tidningen är från början ett verk av Victor Johnsons tanke och hand. Han förtjänar verkligen vår uppskattning.

Ja, sedan fick vi 1963 från Amerika, från en Haneboättling där vid namn John Envers, donationer som avsevärt har stärkt vår ekonomi. 1968 förvärvade vi Sääfstorpet i Acktjåra, restaurerat 1970.

De senaste åren har förstas präglats av mycket underhållsarbete, Linskåkten i Svedja restaurerades 1970. Och vi har utfört brädfodring och annat som hör till bevarandet av gamla byggnader. I år fullbordades utsiktstornet på Hårgaberget.

Nu, närmast fram i tiden, ligger behovet av katalogisering av föremål och väntar. Snart är vi nog på gång med det, också.

Själva hembygdsgården har anor från 1700-talet. Först var det en envåningsbyggnad. Andra våningen och sin nuvarande exteriör med den härliga brokvisten fick huset i mitten av 1800-talet. Det är först från 1820-talet som gårdens historia är någotsånär känd för oss.

Vi vet då, att en fru Nilsson, änka, bodde här – en lång tid under ytterst knappa omständigheter. Hon hade sex söner, av vilka tre så småningom tog namnet Norlander och sedermera la grunden till en omfattande affärsverksamhet i Segersta och Mo.

Vinterstämning vid Sääfs-torpet, Aektjära.

Nåväl, denna änkefru Nilsson kom ordentligt på obestånd och var förmodligen nära att få gå ifrån både hus och grund.

När så flottleden byggdes på 1860- och 70-talet, slöt i alla fall Hårgabönderna upp bakom henne. De överlät helt enkelt åt henne att ensam fylla den kvot av timmer, som bolaget behövde för bygget av flottleden. Överenskommelsen var ju annars den, att affären och leveranserna skulle fördelas proportionellt mellan hemmanen här i Hårga.

Nu fick i alla fall denna änkefru Nilsson ordning på sin ekonomi. Hon blev faktiskt rik och kunde "öppna bank", d v s börja låna ut pengar. På den tiden var ju bankväsendet inte utbyggt och hon kom faktiskt att fungera som en bank.

Ur hennes verksamhet trädde sedan den norlanderska affärsverksamheten fram – namnet Norlander var aktuellt i affärskretsar långt in på 1940-talet.

Efter fru Nilsson övertogs gården, vars namn ursprungligen var Ol-Nils, av sonen Jon. Det var dennes son Jonas som 1936 skänkte gården till vår då nybildade hembygdsförening. Det är klart att vi nu önskar att veta mer om gårdens tidiga historia – tiden före 1820-talet.

Att ta reda på detta är också en uppgift som vi bör gripa oss an, så snart som möjligt.

Harald Olsson

Utsiktstornet på Hårgaberget kunde invigas lagom till Hålsingehambon.

Gamla föremål i Hanebo

Knektgården Lövs i Gusbo sommaren 1984. Foto: Sture Svensson.

Som ett förberedande arbete för bildandet av en hembygdsförening i Hanebo, valdes år 1933 på förslag av kyrkoherde Ernst Pontén – senare kontraktsprost – tolv byombud. Dessa fick till uppgift att besöka äldre hanebohem och anteckna gamla föremål. Ombuden besökte under sommaren 66 hem.

De fann då mycket av intresse. Sammanlagt antecknades 2 173 föremål. Det skulle bli åtskilligt fler om man ”sönderdelade” en del, t ex gamla myntsamlingar.

Men, som byombudet i Acktjärä skrev i sin rapport:

Acktjärä, ehuru en bland Hanebo sockens äldsta byar, efterlämnar dock föga synliga yttre spår av forntid, likaså vad inventarier i gårdarna beträffar har största delen förskingrats, dels genom bristande intresse att taga vara på och vårda det gamla. Något finnes ju kvar och härnedan följer en förteckning över det kvarvarande i de olika gårdarna, som undertecknad lyckades uppsåra.

*Acktjärä den 12 april 1933
And Ericson*

Detta kan sägas om *alla* uppgifter.

I denna undersökning besöktes ej Håkanbo, Tönsen och de sk finnskogsbyarna. I de senare hade man kanske funnit några gamla föremål som de första bebyggarna fört med sig från Finland eller tillverkat själva.

Av uppteckningarna ser man att ombuden arbetat på olika sätt. En del har t ex antecknat gamla årtal noga, medan andra varit mera summariska.

Fornfynd

Hos *Sigrid Wallin*, Kilarne antecknades följande fornfynd:

En pilspets av rödaktig skiffer och en spjutspets av järn, 12 cm lång. I *Lotan* en stenklubba utan närmare uppgifter. I *Acktjärä* en stenyxa utan närmare uppgifter.

Byggnader

Acktjärä: *Björklunds* – en byggnad med väggmålningar i förstugan och ett av rummen. *Sääfs* – byggnad från 1600-talet. Uthus med loftrappa och blyfönster. Restaurerad av AMS och väl bibehållen.

Belse: *Rustens* – byggnader flyttade från Kilarne (den plats där stora bruksladugården nu står). På den stora byggnaden finns årtalet 1830, på den lilla 1843. I ett av rummen finns handmålade schablontapeter. Också spisen är målad. Mörkbruna kakelugnar från 1880-talet tillverkade av Nicander.

Berge: *Edhs* – knektgård från 1700-talet, första knekten en man vid namn Lars Mård. I ett av rummen finns handmålade schablontapeter.

Gusbo: *Lövs* – knektgård troligen från tidigt 1700-tal, av mycket alderdomlig typ och den enda ryggåsstugan inom Hanebo. Troligen representerar den den allra första typen av knektgårdar. *Ståhlbergs* – en förhållandevis ny gård. På 1880-talet flyttade tre familjer hit från Ockelbo finnskog, nämligen Ståhlberg, Björklin och Skoglund. De hade kommit från Finland och tänkte sig till Amerika, men fann jord i Gusbo och blev kvar här.

Lilltjärä: *Per-Svens* – en på tre sidor kringbyggd gård från 1700-talet. *Lars-Anders* – bastu, smedja och härbre hitflyttade i samband med laga skifte 1848.

Nämnvärda målningar

Acktjärä: *Björklunds* – handmålade schablontapeter.

Belse: *Rustens* – handmålade schablontapeter.

Lilltjärä: Handmålning daterad 1813 och av okänd konstnär. Den är försedd med texten ”Jesus gråter öfver Jerusalem”.

Spishällar

Särskilt i ”lillbyggningarna” vid många gamla gårdar finns gamla spishällar av gutjärn, möjligen tillverkade vid Kilafors Bruk. Den äldsta är daterad 1731.

Allmogeskåp

Det största antalet har påträffats i *Lotan* (19 st, det äldsta från 1787) och *Lilltjärä* (10 st, det äldsta från 1788), *Acktjärä* (16 st, det äldsta från 1778), och *Hallen* (11 st, det äldsta från 1768). I övrigt: I *Gusbo* tre skåp, *Bofara* fyra, *Belse* och *Kyrkbyn* två vardera, *Bruket* ett skåp, *Sibo* fem, *Vallsänge* åtta och *Sörfly* sex.

Skåpen ser alla ut att vara av samma typ, och kan väl därför betraktas som Hanebo-skåp. Vem som gjort skåpen eller målat dem vet vi inte. Målningarna går i samma stil.

Jordbruk

Jordbruk och skogsbruk har alltid varit huvudnäringar. Därför är det naturligt att det finns en mångfald jordbruksföremål. Det går knappast att katalogisera alla. Vi får nöja oss med att peka på de mest säregna. I Gusbo finns ett sädestråg i vilket säden förvarades. Det är från 1722 och märkt OES, i Hallen finns en fjärding från 1803, i Belse en handsmidd skära, som kommit från Finland 1809, i Lilltjära finns en rund fjärding från 1770, en kyrksläde, påmålad med blommor, en handkvarn från 1848, ett vattenok från 1785 och Hanebos första slättermaskin från 1867, i Vallsänge en brudsadel från 1700-talet, i Sörfly en fjärding från 1796, en sädeskvarn märkt 1799. I Lilltjära finner vi bl a handlingar rörande Rabo skvaltkvarn och två handkvarnar, en repslagsmaskin, och tre elddon med fnöske. I Lotan hittade man en handkvarn, i Sibbo en oxsele, i Vallsänge en brudsadel från 1700-talet och i Aektjära ett Vingåkers-matsäcks-skrin från 1821.

Linhandskäktar

Lilltjära kan uppvisa en handskäkt märkt BLD 1809, som anses ha tillhört Hanebo sockens första (självlärd) lärarinna. Med denna skall hon ha skäktat sitt brudlinne, men hon blev aldrig gift. Lotan har tre st utan årtal, Vallsänge tre st utan årtal, Lilltjära fyra, varav en från 1882. Lötens sex st utan årtal, och Sibbo en från 1803.

Väutrustningar o dyl

Aektjära har en bandvävstol från 1818, Gusbo bultställning från 1756, kaveldon 1720, Belse kaveldon 1812, bandstol 1814, vävstol med utrustning 1766, Kyrkbyn kaveldon från 1710, 1781, 1782, Lilltjära skaftstock 1876, ett kaveldon, med inskrift "Två om en och en om två, fjärde drag utan Häj lustig utför bakn KHO, år 1760, är täna bräda lord". Vidare: kaveldon 1799, 1720, rännträ 1815, nystfot 1766. Sibbo, kaveldon 1802, Vallsänge kaveldon 1686, Bruket spinnrock 1821 nystkrona 1784. Vallsänge skaftstock 1700-talet.

Plogklubbor

I Hallen antecknade vår inventerare en klubba som var försedd med årtalet 1733. Diverse texter är annars vanliga på denna typ av föremål. I Vallsänge hittade man en med inskriptionen *Här i gården är klubans warne 1799*. Lilltjära, Sibbo och Svedja hade en med texten *Io sant iag spår: den väga får där kluban står. 1783*. Sibbo hade fö en byklubba daterad 1804. Och Lotan uppvisade en med texten *Kluba säger väga bonne*, dock utan årtal.

Bystavar el dyl

I byn Svedja finns en byvaktarstav från 1868 och Hallen har en som är märkt 1753–1793. För Lilltjära finns en brandstav (?) från 1839. Vallsänge byvaktarstav härstammar från 1855. Lötens bystav är odaterad.

I Svedja finns också en klubba bevarad som anger vem som skulle betala "tull" till Segerstabron. Det är en sk broklubba, den saknar årtal men har inskriptionen *Minns och vet din skyldighet*.

Knektföremål

Bruket kunde uppvisa en rotekista, tyvärr odaterad. I Gusbo antecknades en pickelhuva och en sabel med läderbalja och i Belse en värja med bred parerplåt från 1700-talets början. I Lilltjära hittade man ett och annat smått och gott: en rotekista, ett flintlåsgevär märkt med en krona ovanför årtalet 1839, en uniformsmössa, en pickelhuva, en bajonett och en dolk. I Svedja fanns en rote-knektskista med årtalet 1815 samt ett träspann som tillhört en sjöofficer. I Lötens plockade man fram en hög militärmössa och i Vallsänge en rotekista.

Ja, listan skulle kunna göras längre. Den här inventeringen som ju gjordes 1933, var i alla fall en god början. Att allt som redovisats här skulle finnas kvar i våra dagar är nog bara en önsketanke. Alla arvskiften har tagit sin tribut, och sedan har vi ju alla auktioner som förekommit under de dryga 50 år som förflutit.

Visst känns det angeläget med en uppföljning.

Men det känns också angeläget att lära människorna i dag att inte endast bevara utan att också vårda skärvorna av det kulturarv som ännu kan finnas kvar ute i byarna.

Victor Johnson

Plogklubba från södra Hanebo. Den skickades från gård till gård som tecken på vem som härnäst måste ha ansvaret för snöplogningen.

NÅGRA ORTNAMN

i och utanför Hanebo

Av Lars-Olof Högberg.

Ur Hanebo, Jul 1948

Denna artikel bygger, med undantag för vissa senare kompletteringar, huvudsakligen på ett föredrag, hållet vid Hanebo Jultomtars fest sommaren 1933. För vetenskapsmannen och den namn-kunnige innehåller den föga nytt men vill i fråga om de namn, som här behandlas, utan långa och tyngande bevisföringar söka ge lekmannen ett kortfattat och så vitt möjligt riktigt svar på hans fråga: Vad betyder namnet?

Hänvisningar ges till en del arbeten, som utförligare behandlar hithörande frågor.

*

Då man färdas genom en gammal kulturbygd — och dit måste man räkna Hanebo, som av fornfynden att döma torde ha åtskilliga tusen år på nacken som hemvist för människor — frapperas man ofta av de egendomliga och oförståeliga ortnamn, som där förekommer. En del, av såväl äldre som yngre härkomst, är fullt klara till sitt betydelseinnehåll, t. ex. Nässet, Granbo, Björklunda och Djupsjön, medan andra, såsom Hårga, Lotan och Hå är dunklare, särskilt för den i skrifterna obevandrade.

Om man frågar en ortsbo, vad namnet på ett ställe betyder, får man ibland det svaret: Det ska väl något namn ha. Ibland får man också en hemmagjord, s. k. folk-etymologisk, förklaring. Detta räcker emellertid inte. Våra förfäder uppkallade inte en ort på måfå; och man kan särskilja vissa principer vid namngivandet: 1) efter den person, som först bodde på platsen; 2) efter läget och naturbeskaffenheten; 3) efter ändamålet med platsen, "kulturnamn". Ibland ingår ett par av dessa moment i namnet.

Många namn är svåra att tyda — även för fackmannen —, då de under tidernas lopp ändrats eller deras betydelse fallit i glömska. Feltydningar och "uppsnyggningar" har också ofta gjorts, särskilt då av lantmätare, kartografer, lärare och präster, som inte förstått dialekten och därför missuppfattat namnet. Många gånger har också

rena felskrivningar ägt rum. Det kunde vara en uppgift för hembygdsföreningarna att i samråd med sakkunniga rätta till åtminstone några av de begångna felaktigheterna.

*

I det följande har jag medtagit åtskilliga namn, vars betydelse numera torde vara bekant för många därav intresserade. Jag har ändå inte ansett mig böra utesluta dem i denna framställning.

Vad beträffar själva namnet Hanebo (i fornsvenskan Hanabo; sedan långt tillbaka uttalat Hanebo och Hambö; jfr hambö-polska), anses det inte ha direkt med hane, 'tupp', att göra utan i stället från början gå tillbaka på personnamnet Hane och således betyda 'Hanes (Hanas) bosstad'. (Jfr Hanas (gård) i Tönscen). Däremot hade nog denne Hane, och andra med honom, ty namnet var mycket vanligt, tagit sitt namn från den stolta hane (ursprungsbetydelse 'sångare'), vilken ansågs som ett förnämligt och i viss mån heligt djur, något som tuppen i ABC-boken och på kyrktornen tyder på. — I namnen Hansberg, bergkulle i skogen vid Sörfly, och Hanåker i Kyrkbyn torde knappast något personnamn ingå.

Ett annat sockennamn, som är förbundet med ett lika fint djur, svanen (isl. alpt), är Alfta, under det att Bjuråker varit bäverns hemvist.

Segerstad, vartill Hanebo på sin tid var annex, har tyvärr fått sitt gamla namn alltför uppsnyggat. Det skrevs förut och rätt långt fram i tiden Sär(e)sta (av Sævarstad, 'stället, tilläggsplatsen vid sjön'). Så uttalas också namnet allt fortfarande av befolkningen. Namnet Segersta är relativt ungt¹. Den ålderdomligaste namnformen finns kvar i bynamnet Sävirsta invid Bollnäs.

Förleden i Bollnäs, förut Bollenäs, Baldanäs, betyder 'stor, anseilig', alltså 'det stora näset'.

Ockelbo har tyfts på olika sätt. Det populäraste har varit att "förtydliga" det till Ugglebo (så, även Linné). I Gustav Vasas jordeböcker står Öchlebo och Ökelbo, kanske för att komma närmare uttalet. Emellertid lär förleden Ockel-, Okl- betyda 'ett vatten, som brukar svälla över sina bräddar'.

Men vi återvänder till hemsöcken. Där torde det mest bekanta namnet vara Hårga med Hårgaberget eller rättare Hårgåsen. Hårga liksom Harg och Horja anses betyda 'stenaltare', 'helig plats', 'offerställe'. Det stämmer ju också med de många sägnerna om denna ort. "Hårgadansen" har måhända även något rent mytiskt samband med hambö-polskan.

Några namn, som berggrundsformationen, naturbeskaffenheten, givit anledning till, må nämnas:

Brättberget, 'det branta berget';

Kölberg eller Kälberg, 'bergsrygg, krökt som kölen på en båt'; (jfr Kölen mellan Sverige och Norge);

Degerberget, 'det stora, digra berget';

Myckelängarna, 'de stora ängarna'.

Senare leden i Ödmården (på gränsen mellan Gästrikland och Hälsingland) betyder 'skog' liksom förra leden i Mårdnäs (Särsta!), 'det skogklädda näset'. (Jfr Kolmården, 'den svarta skogen').

Mark, det urgamla namnet med betydelsen '(gräns-)skog', ingår i Västermarka, en skog väster om Hallen bort mot Västberget och Fräkensjön.

Hammarn, 'utskjutande, tvärlandudde', 'klippa', även 'stenbunden mark'.

Ungefär samma betydelse, 'klippa', 'häll', ingår i Hallen, Hällen (Hälla) och Hällbo (ej Hellbo, som det officiellt men felaktigt stavas).

Hå betyder den högt belägna orten, eller kanske riktigare 'utspränget'.

I Örbodarna, liksom i de flesta med ör-sammansatta namn, anger förleden att terrängen är stenig, grusig.

Fly betyder 'sankmark', 'gungfly'.

När jättarna skapade Hanebo

Av Manfred Malander

Ur Hanebo, Jul 1948

En del bynamn, där -tjära (-tjärnen) ingår som andra beståndsdel, har lyckligtvis inte förvanskats, troligen därför att man inte insett sambandet med tjärn, då där kanske inte längre fanns eller på länge hade funnits någon sådan. Sålunda har vi fortfarande

Lilltjära i stället för 'Lilltjärnen'.

Innantjära,

Stråtjära, troligen 'tjärnen med (vass)stråna',

Acktjära, 'den suckande, klagande tjärnen'; ack- ingår i flera sjönamn med denna betydelse³.

Lötén, 'betesmark', 'utjord' liksom

Lotan (eller hellre som i tal-språket och förut även i skrift Lotarne), 'utmarkerna'.

Böle betyder 'gård, hemman'. (Jfr Prästbol etc.).

I Gusbo ingår säkert ett personnamn, Gute, och av Gutæsbo (bo-hem) har således det nuvarande namnet uppstått.

Gällsjön med Gällsån. Vad beträffar första sammansättningsleden, har flera tydningar föreslagits för andra ortnamn, där denna led ingår. Jag vill nämna två av dem: 1) att 'gäll' skulle höra ihop med 'gall' (som i gallko) och således betyda 'ofruktsam', här 'fisklös', 'utan fisk'; 2) att ordet skulle vara = hjäll(e), 'torkställning för löv, nät' och även 'skjutställning för björn' e. dyl. Det första alternativet torde få lämnas ur räkningen, då båda vattendragen är och varit kända som ganska fiskrika. Alternativ två är här sannolikt det riktigaste och ur språklig synpunkt också det mest tilltalande.

Kilafors är nog ett av de yngre namnen, troligen ej äldre än 1700-talet, då bruket anlades. Tidigare belegg för namnet är ej heller kända (enligt vad Victor Johnson, Sibö, meddelat mig). Byn Kilarna med Ladänge, som låg öster om vägen mellan Hammarsbackarna och Korset (Frivy) ned mot Kilån, är däremot av betydligt äldre datum. Kil betyder 'långsmal vik', 'kil', men kan också betyda 'kilformigt land vid de ormande buktningarna av en å', 'bäckkrökar', 'bäckkilar', vilket ju här väl stämmer med ställets topografi.

*

Det var för mycket länge sedan, långt före sagans tid, sägs det, och hela vårt land var bergigt som Norrland. Detta var inte alla belåtna med, och då sagans tid började, gick det jättar fram mot norr och jämnade ut ojämnheterna. Det var väl då som nu att man aldrig blev belåten, ty då jättarna nådde Uppsverge, måste de öka farten.

Efter jättarna kom småfolket med gnat och oväsen för att en bergklack glidit mellan jättarnas fingrar och blivit kvar här och där. Men ju mera de skyndade sig, ju flera bergknallar blev det kvar efter dem. Detta såg de, när de såg tillbaka, och beslöt då att stänga det gnatiga småfolket kvar söder om Ödmorden för att på så sätt få litet arbetsro. De tog därför ett steg framåt utan att jämna av landet och började så lugnt arbeta vidare i hanebotrakten.

Men småfolket var av allt att döma ett envist släkte. De kom efter och bröt förskansningarna vid

Och så till sist: det bär emot för en gammal hanbyggare att ta i sin mun namnen Västerberg, Västansjö, Sandsved (!) och framför allt Lotan, Ramån och Gopån, och att på vägvisare och bussar se Hällbo stavat Hällbo. Med litet god vilja skulle kanske en ändring kunna ske, som bragte dessa namns skrivsätt i närmare överensstämmelse med det verkliga uttalet. Och nog måste man väl också beklaga, att det hederliga Korset fått vika för det mera vykortsbetonade Frivy.

1) Se utförligare framställning i "Två Hälsingesocknar", art. "Ortnamnen", av N. Erik Eriksson, och Nils C. Humble, "Sockne på Ödmorden", art. "Något om ortnamnen i Skog" av Lars Larsson.

2) Se J. Sahlgren, Vad våra ortnamn berättar (Verdandi, kr. 1:50).

3) Se Hj. Lindroth, Våra ortnamn och vad de lära oss (kr. 2:25).

I dessa båda böcker finnes också rikhaltiga litteraturhänvisningar.

Kölberget, där färdevägens skärning genom jordåsen kallas Häl-singporten. Då jättarna såg detta, tog de hela vår norra landsända i några språng — och blev borta. Därför blev hela Norrland orört och är därför ännu i dag oländigt och svårtillgängligt för småfolket.

Men för att vattnet från de kvarlämnade bergen inte skulle utbreda sig över hela hanebolandet, tog jätten en handfull jord och slungade söderut. Vattnet rann ner i den fördjupning, som uppstod, och blev Bofarasjön. Den kastade jorden täppte en lucka i jordåsen och blev Middagsberget. Bofarasjön blev snart full med vatten, och för att undvika översvämning repade jätten med lillfingret en ränna genom hanebotrakten ner till Bergviken. Vattnet som gick efter rännan, kallas Kilån. Den går sävligt i skritt förbi Lötén och Hallen, men längre fram går den i fors och bildar fall strax innan den går till vila i Bergviken.

Så berättar de gamla med ett skimmer av saga och dikt i blicken. Dagligstugans kvällsbrasa har flämtat på de lyssnande ungdomarnas ansikten, och det har varit sängdags en god stund, innan de tröttnat att lyssna och undra.

Kanhända är det för att småfolket, då de bröt förskansningarna vid Kölberget och därmed skrämde jättarna att lämna hela Norrland orört, som Hanebo räknas som den första hälsingesocknen, där norrlandsnaturen ger sig till känna. Kanhända är det också därför, som Hanebo utgör den trevliga och tilltalande blandning av leende slättbygd och mera allvarsbetonad skogs- och bergland, som den är. Som en norrlandsnaturens första utpost möter Kölberget med sin massiva resning. Dock är det knappast från de stora stråkvägar-na man bör se och studera vår sockens naturskönhet, om man vill ha en rätt uppfattning av densamma.

Och från Kölberget möter man det vackra panorama, som sjön

Bergviken med sina skogsbekransade stränder och i fjärran blånande bergmassiv utgör.

Kilafors bruk trycker och smyger mellan träden i dalsänkan. Kilås silverband slingrar genom landskapet. Men de kanhända vackraste delarna av Hanebo, den härliga utsikten över Bofarasjön med omnejd eller den öppna och vackra Västansjöbygdens skogsdungar, gårdar, åkrar och vatten sammansmälter till en leende tavla. En tavla med mörk toning men för det inte mindre klädsam inramning av skogiga bergåsar. Det är bilder, som man möter på sidan om stora vägen och vilka liksom alla andra storslagna naturscenerier Hanebo har att ge, blir till vackra och tilltalande minnen, som bevaras med tacksamhet och glädje, kanhända mest av den som inte fötts och fostrats i bygden och för vilka de ej hunnit bli vad man brukar kalla "vardagsmat".

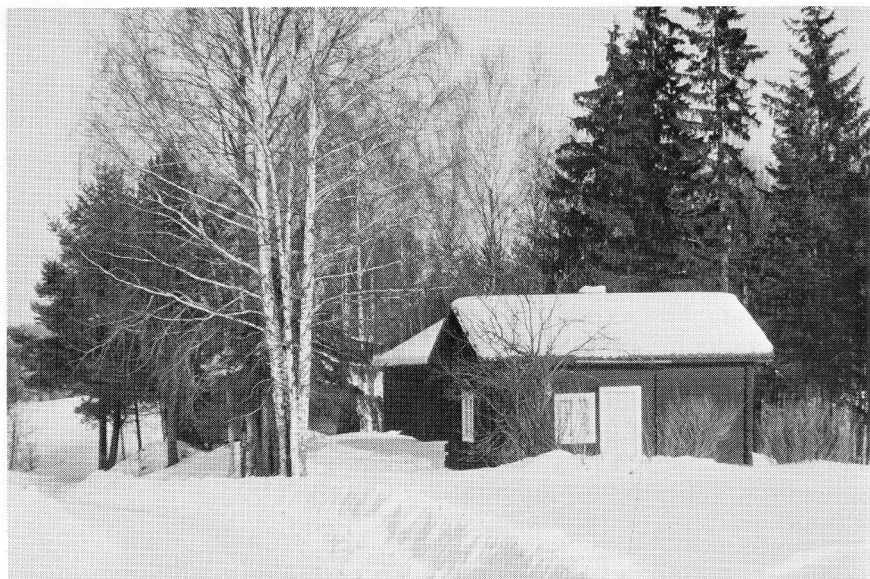
(Ljusnan 14 dec. 1935).

Vallsänges gamla kyrkbåt.

Från Vallsänge och Lilltjära begagnade man i forna tider en stor båt vid kyrkfärder. Den roddes av åtta personer och klöv hurtigt Bergvikens vatten upp mot Kyrkbytjärn. Vid "bytesstenarna" byttes roddare. Färden på en sådan båt var trevlig och högtidlig. Folket lade för en dag vardagslivets slit och ävlan bakom sig för att få andlig uppbyggelse i helgedomen.

Kyrkbåtarna användes väl i många fall ända fram till mitten av 1800-talet, och Vallsänges sista rorsman hette Erik Jönsson. Med den bättre samfärdseln efter vägarna och den avtagande kyrkgången kom båtarna ur bruk, men inte för så länge sedan kunde man få höra gamla, vars fäder varit med om dessa båt färder.

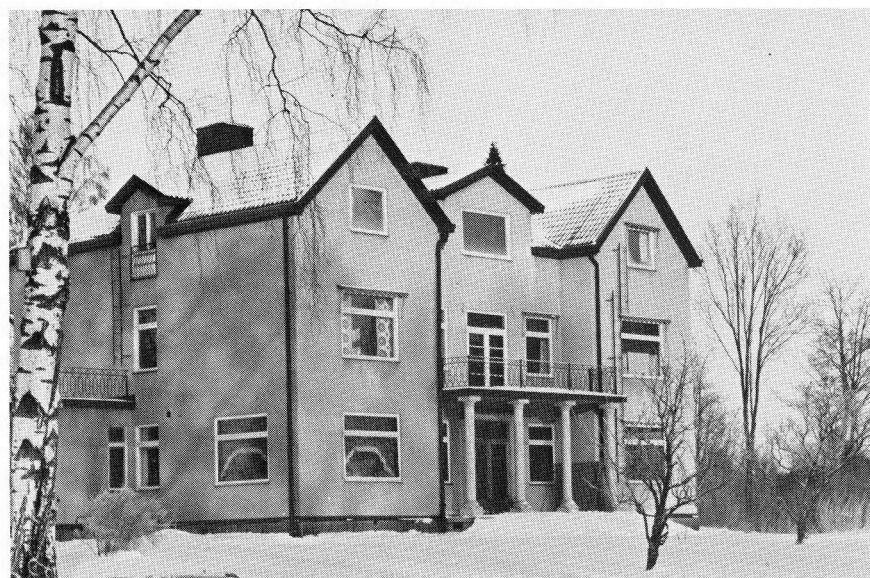
*Gynna hembygden - köp
hos våra annonsörer*

"Ängene", Bofara.

Så här såg gamla villan vid Kilafors herrgård ursprungligen ut. Efter ombyggnaden på 1950-talet blev den oigenkännlig. Nu är den borta. (Bilden nedan)

BRUKSMINNEN

Av Alfred Viklund

Kilafors bruks smeder under Rettigarnes tid 1862—1896.

Smederna hade jord till en å två kor, en del på Lillåker och en del på Rabo, Kyrkängarna och Sibonäset. Smedernas inkomst var omkring 50 kronor i månaden samt litet säd. De hade också bostäder och ved fick de hugga på skogen i de s. k. Smebodarna, men hemkörning och huggning fick de kosta själva.

Arbetet gick i 6 timmars skift och 6 timmars vila. Det började på söndag kväll och slutade vid veckoslutet, en del på lördagsmorgonen och den andra delen på lördagsmiddagen. Smederna hade ett strävsamt liv.

Mästersmeden A. G. Hedberg var en enastående skicklig stångjärns- och smältarsmed. Han utförde stora mästarprov till Chicagoutställningen på 1880- och 1890-talen. Han smidde stångjärnsstänger och gjorde fina knutar på dem. Han kunde forma till "Rettigs vallon" på ett sätt som ingen annan.

De som blevo kvar i det nya bolagets tjänst voro följande: Tre Hedbergare, A. O. Berglund, A. P. Ström, C. Söderström och A. Fagerström.

De som voro med på sista hammarslagen voro A. P. Ström och Wiktor Hedberg, vilken också var den sista som slog igen stångjärnshammarens sista slag år 1896.

Smedernas hobby var fisket. Trots deras långa arbetstid for de ofta på Bergviken och fiskade med not, långrev och ryssjor. I Kvarken utsatte de många syren kring stränderna. En gång drog Anders Hedberg not i Belsesjön för att få braxen. Han fick en stjälpflake full och därtill en stor säck på flaken. Så nog finns det minnen efter smederna på Kilafors bruk att berätta, och i all synnerhet om man fört dagbok över dan gamla Rettigska tiden.

I smedjan var det tre smältarhårdar och två räckarhårdar. I övre ändan var ett stort badkar av trä. Det var dåligt inbyggt, sotigt och eländigt. Där badade smederna varje lördag vid de olika skiftssluten på morgon och middag. Vattnet värmdes upp av rödvarma smältstycken av vilka de tillverkade stänger.

I masugnen hade de ett liknande badkar, där vattnet uppvärmdes med tackjärnsgösar. Dit brukade pojarna gå och bada efter alla smeder och masugnsarbetare. Så man var ej så noga på den tiden, blott man fick bada.

En gång gick patron Rettig till en smed som skulle fara till Amerika och frågade honom varför han skulle fara. Då fick han till svar:

— Man far dit man är mera värderad som arbetare. Här aktar ni intet en sådan en bråkdelen av vad ni aktar en hund som patron har med sig.

Men då gick han ifrån honom mållös .

En gång hade en smed, Andersson, skaffat sig en ny kostym kläder. Då blev han tillfrågad om ej hustrun kunde väva kläder åt honom. Då blev Andersson arg, slog näven i bordet och sade:

— När jag kom hit hade jag kläder på kroppen, men innan jag kommer härifrån ser det ut att jag skall bli naken.

Patronessan fordrade att arbetarhustrurna skulle väva kläder åt familjerna, trots deras slit och släp med sot. Släp och besvär med barn och kreatur.

Jordbruksarbetare vid bruket.

Under Rettigs tid sköttes jordbruket vid Kilafors bruk av en rättare, som ledde arbetet. Men bokföringen utfördes på kontoret under ledning av en förvaltare som hette C. W. Hellman. Han kom till Kilafors bruk omkring 1875. Förvaltare före honom var Lindman. Rättare var till år 1880

Gamla Sör – förmodligen någon gång på 1930-talet och av okänd konstnär. Den närmaste byggnaden revs 1958. Över den tomten går nu väg 272.

en Berggren, sedan kom Otto Wahlström i hans ställe och var där tills bruket såldes 1896. Under honom arbetade omkring ett tiotal ordinarie torpare med en dagpenning av 80 öre per dag. Då var de fria arrendet på torpet och så hade de 60 kronors tillägg per år.

De voro bosatta i Belse, Ham-maren och Kyrkbyn. Ett ungefär liknande antal extra torpare med 1:10 per dag, men då skulle de göra 30 dagar per år för torpet.

Arbetstiden var från klockan 7 på morgonen till samma tid på kvällen med en timmes rast för middag. Och med bränsle var det lika för dem som för smederna. Strävsamt var det för dessa torpare som kväll och morgon skulle gå 4 och 5 kilometers väg till och från arbetet. Och lika strävsamt för deras hustrur, som skulle lägga matsäck för varje dag.

Det fanns tjugo à tjugofem kor och åtta till tio kalvar. Tolv arbetshästar, ett par vagnhästar och ett par föl, ett femtiotal höns och någon kalkon samt några ankor. Till dessas skötsel fanns en stalldräng, en ladugårdskarl, en kusk för stutars och vagnhästars skötsel. Herrskapet Rettigs hade för sin skötsel sex jungfrur, en vedbokarl, en köksföreståndarinna, en inhusa, en uthusa, en köksa, hon fick även sköta hönsen, två ladugårdspigor. På sommaren var herrskapet en tid på sin egendom Hemstanäs i Skogs socken.

Det finns torp på vilka deras efterlevande ännu finns kvar, därav tre i Belse.

Det fanns sex landbönder i Belse: Nylands, Rustens (Olle och Per-Erik). Hanses (P. Hallin), Kilströms, Fernstens; fyra i Ham-maren: Ol-Jans, Agermans, Ol-Ors, Finn Ol-Jans, Jöns Löv; åtta i Hallen: Lars-Hans, Ol-Hans, L. Nilsson, Per-Ols, Skölds, Lars-Jons, Jöns-Pers, Ol-Nils; två i Bofara: Erk-Ers och Per Anners. Dessa skulle kola och köra kol i arrende.

De viktigaste årtalen i brukets historia

- 1721–22 Albin Grundelstierna överlåter bruksprivilegier på Crispin Ulf och Görgen Folcker.
- 1725 Catharina Bröms löser in Ulfs och Folckers rättigheter för järnhantering vid Kihla å (Kilafors).
- 1735 Catharina Bröms avlider och dottern Helena (gift med Sven Caméen) får ansvaret för Kilafors Bruk. Brodern Sven i spetsen för moderföretaget, Ockelboverken.
- 1753 Helenas dotter Catharina Christina (gift med Henrik Bunge) ärver rörelsen.
- 1765 Sonen Carl Bunge ärver.
- 1785 Grosshandlaren George Seton förvärvar Kilaforsverken.
- 1786 Seton avlider. Brukspatron Carl Gustaf Netzel och grosshandlare Lars Persson-Reimers nya ägare till bruket.
- 1806 Reimers förvärvar Netzels andelar och blir ensam ägare.
- 1811 Kilaforsverken delas upp mellan Reimers arvingar.
- 1830 Pehr Christian Rettig påbörjar en serie inköp av andelar och står som ensam ägare till bruket 1834.
- 1862 Rettigs barn ärver egendomen. Sonen Carl Anton blir brukspatron.
- 1874 Bildandet av Kilafors Jernverksaktiebolag. Företaget kvar inom familjen Rettig.
- 1896 En förmögen storbonde, Jonas Johnsson (Jon Johnsson å Thorsberg) förvärvar bruket. Åren omkring sekelskiftet tjänstgör några utomstående personer som brukspatroner.
- 1920 Sonen Albert förolyckas.
- 1922 Jonas Johnsson avlider, Kilafors Bruk ärvs av barnbarnen Axel och Arne som delar egendomarna mellan sig.
- 1940 Arne Johnsson omkommer i flygolycka och barnen Ulf och Birgitta blir nu ägare till bruksrörelsen.
- 1953 Ulf och Birgitta ärver farbrodern Axels egendom. Sedan modern Anna-Lisa (f Ahlgren, Gävle) ingått äktenskap med jur kand Carl Robert Norinder adopteras barnen.
- 1969 Hela skogsinnehavet säljs till Kopparfors AB. Syskonen Ulf och Birgitta Johnsson-Norinder behåller dock själva herrgården ännu något år.
- 1981 Efter några år som hälsohem i Alfhild och Helge Renbros ägo på 1970-talet förvärvas herrgården av makarna Diana Snaar och Astor Wikberg. Hösten samma år öppnas här ett turist- och konferenshotell.

I ett av de gamla numren av Hanebo-Jul har vi hittat följande anmärkning: "I boken Två hälsingsocknar (1934) finns en bild som det anges, att det är brukssmeder, men det är fel. Det är en grupp masugnsarbetare, varibland vi finner två bruksarbetare. De övriga är Hällbo-bor".

En duktig Hanbojänta

En berättelse från skogarna.

Ur *Hanebo*, Jul 1953

Berättad 1923 av en bondhustru från Lilltjära.

Vid en av fåbodvallarna på Töns-skogen gick en bopiga med lur och stickstrumpa och vallade korna. Dagen var lik alla andra dagar i stor-skogen med solsken, skogssus, drömmar och påpasslighet.

»Fråten» började bli svår och hon undrade om hon inte skulle tända rökelden, så att korna skulle få en stunds vila från broms och mygg, medan solen brände på som värst. Hon gav en lätt lockton i sin näverlur och getter och kor samlades i en flock kring henne. De visste genast vad det var fråga om. De skulle för en stund bli fria från sitt plågoris, medan de skulle stå där tårögda i röken från ris och mossa från stenarnas nordsida.

Nog hade hon, medan hon vankat i skogen på förmiddagen, märkt en viss oro bland korna ibland, men hon skyllde på »fråten». Vid en kringriven myrstack hade hon undrat en stund om björnen var i närheten. Men när korna gick och gick ända tills de fann bete, blev det inte

mycken tid över till funderingar, vid — som hon fruktade — björn-vistet . . .

Om hon ändå hunnit slå eld på riset och mossan, som hon samlat, medan kor och getter skockade sig kring henne, hade det kanske varit till någon hjälp. Men — när småskogen började röra på sig inte långt ifrån henne och en björn stod och såg på henne, stod hon där med näverluren i ena handen och fnöskeväskan i den andra. Och plötsligt stod björnen på hasorna, sex fot hög, mitt inne bland de förskräckta korna.

Men hon var en flicka av den gamla stammen och hon förstod vad hon måste göra. Det frestade väl på nerverna, men de höll och fattning-en hade hon kvar . . .

Djävrt som det anstod en skogarnas dotter, satte hon luren för munnen och riktade den rakt mot nosen på björnen. Hon hade duktiga lungor under sitt välvda bröst och iveren gjorde väl också sitt till, ty lurtonen vällde kraftigt genom luren mitt i öronen på björnen. Han

famlade tafatt och litet yr med ramarna åt öronen, såg på henne — men rörde sig knappast.

En mil genom skogen och ner till närmaste bygden gick lurtonen vidare. Folket därhemma stannade till och sade:

— Inte brukar väl bopigan lura vid den här tiden?

Och hur de lyssnade, förstod de att det måste vara något på tok där borta på fåbodvallen. Med korta mellanrum kom lurtonen — jämt med så lång tid, som det tar för ett flickbröst att fyllas med luft. Och lurtonen fortfor att eka genom skogen. Det var ingen tvekan längre.

Det dröjde väl inte mer än några minuter, förrän ett halvt dussin pojkar red så fort som hästarna kunde springa efter klövjestigen mot »boene».

Var tog hon krafter ifrån? En mil tar sin rundliga tid, även om hästarna travar. Men då den första ynglingen kom fram till henne, såg han ännu hur de tunga lingula flätorna rörde sig på hennes rygg, då hon fyllde lungorna med luft. Och då lurtonen kom, förstod han varför björnen satt framför henne och höll ramarna för öronen.

Nu blev det fart på björnen, men han kom inte längre än att de fick en ännu varm björnhud med sig ner till bygden . . .

BOFÖRNING

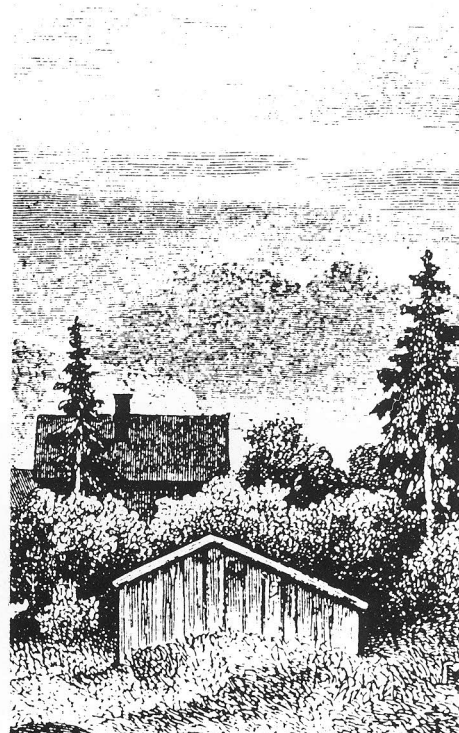
Av Erik Skoglund

Ur *Hanebo*, Jul 1949

De flesta byar i Hanebo socken brukade i äldre tid ha kreaturen i fåbodarna under sommaren, ett förhållande som fortsatte fram emot segelskiftet. Den s. k. »boföringen» inträffade strax efter vårsådden, eller i början av juni, den tid då häggen blommar. Ett gammalt ordstäv lyder så: »När häggen är vit, ska bopigan dit». Det kunde vara lång väg till fåbodarna för en hel del byar, ja, flera mil var inte ovanligt. Den by jag bäst känner till är Acktjärä, och till deras fåbodor är det cirka två mil, och jag skall här berätta något om hur en »boföring» till Acktjärabodarna i min ungdom gick till.

Efter omständiga förberedelser

dagarna före gällde det att vara tidigt uppe den dag färden skulle ske. För den som första gången hade den äran att få vara med blev det nog inte mycket sovet natten före. Äldre barn och yngre ungdom fick vare med som »påfösare» åt bopigorna eller bojäntorna, som de även kallades, för att hålla samman korna och fåren. Över Lotan och Västansjö gick färden, där ett flertal grindar spärrade vägen, men där stängsel på båda sidor av vägen underlätade att hålla djuren samlade. Svårare blev det på skogen från Västansjö där såväl kor som får ville gå på sidan av vägen och måste noga bevakas för att inte försvinna i skogen.

Hanebo

Färgbilderna på detta u

*Tv utsikten från Hårgaberget
norrut över Ljusnans lopp.*

*Hembygdsgården en solig sommarsöndag.
Nedan: Flygfoto över bruksområdet, Kilafors, juli 1982.*

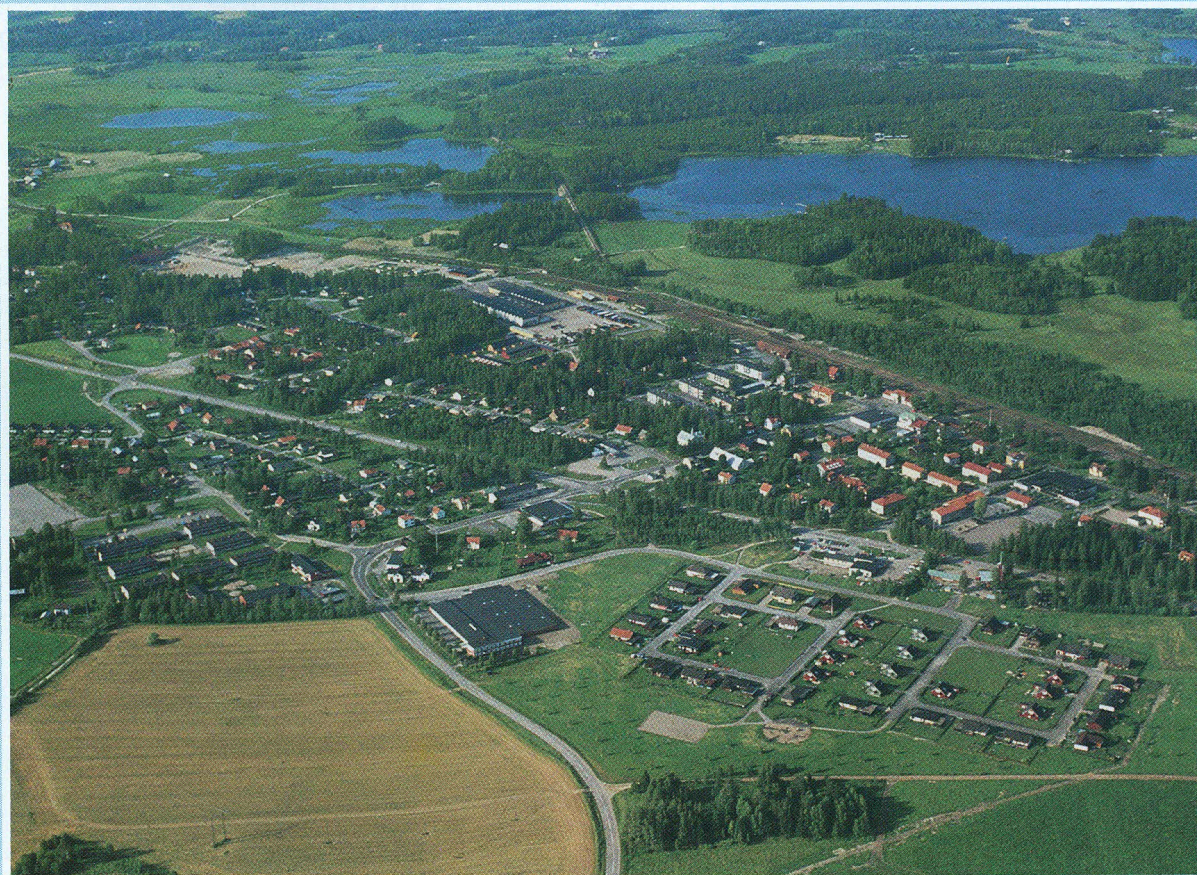
-bygden

pslag foto Finn Rideland.

*T h: Myckelängarna och
Kölberget från luften*

*Högsommarkväll en onsdag vid Sääfs-torpet.
Nedan: Kilafors från ca 350 meters höjd, juli 1982.*

Skogen i mitt hjärta

Det var alldeles i början av 1970-talet som jag som vuxen för första gången satte min fot på Hammarsboskogen. Visserligen hade jag besökt Tönsen åtskilliga gånger tidigare, men några djupdykningar in bland träden eller bergen hade det aldrig blivit. Efter att år efter år ha upplevt skilda tropiska länders fauna och flora, dramatik och färgprakt, tyckte jag i början att den svenska naturen på det hela taget var tämligen livlös och ointressant. I skolan hade jag inte fått lära mig så mycket om vår naturmiljö. Och de vuxna – ja, de betraktade vår natur förr i tiden mest som en självklarhet och råvarukälla.

När jag så en dag – vid mogen ålder, lindrigt sagt – fick för mig att lära mig något om den svenska naturen, låg naturligtvis Haneboskogarna närmast till hands. Kopparfors AB hade då något år tidigare (1969) förvärvat Kilafors Jernverks AB:s skogsinnehav. Anläggandet av några nya skogsbilvägar var i full gång, liksom förbättring av det befintliga skogsbilvägnätet. När jag gjorde mina första turer i dessa skogar, hade jag inte den minsta tanke på den förändringens vind som väntade.

En högsommarekväll 1973 vandrade jag den ungefär kilometerlånga vägstubben upp mot Högloftet från Pysslabäcken. Sommaren dessförinnan hade pressen skrivit om den första björnen som visat sig här på trakten i modern tid. Det var en nalle som skulle ha passerat väg 272 och järnvägen alldeles vid Naturliga Norrlandsporsten. Jag tänkte på detta, när jag vandrade Högloftsvägen upp för i den täta gammelskogen.

Tänk om jag skulle möta en björn!

Så här i inledningen av 1970-talet kunde vi också ana början till älgstammens explosionsartade tillväxt. Visserligen kunde det vara långt mellan mina möten med älg, men arten var betydligt talrikare då än nu (tolv år senare).

Nåväl. Åter till den där sommarkvällen när jag vandrade längs den gamla vägen upp till Högloftet.

Gammelskogen som omslöt mig var verkligen mogen, för att inte säga ålderstigen till vissa delar. Mäktig men tyst och hemlighetsfull reste den sig på båda sidor om mig. Nerifrån Pysslabäcken och ungskogen där borta hörde jag en god stund under min vandring rosenfinkens pigga drillar. Det var den enda av våra småfåglar vars läte jag var riktigt säker på.

Min okunnighet kändes nästan plågsam.

Jag strävade vidare uppför längs vägen och korsade ett grävlingsspår. Att det måste ha varit en grävling som gått där, stod klart för mig sedan jag studerat en bok om spår och spårtecken.

Den svenska naturmiljön började så sakta växa in i mitt medvetande. Jag hörde många ljud den där kvällen, men jag begrep ingenting, visste ingenting.

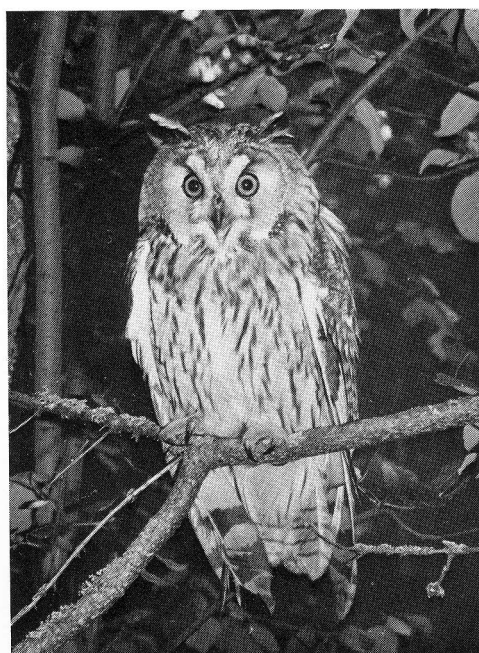
Det var som att vandra mellan teaterkulisser och till tonerna av musik jag inte kunde precisera. Inne bland träden rådde grå skymning med färgstänk av den sjunkande solens varsamma strålar. Ett diskret glitter gav både djup och liv åt "kulisserna".

Och dofterna!

Inte heller dessa kunde jag riktigt precisera.

Skogsbilvägen tog plötsligt slut. Jag befann mig på en stor, uppröjd plats. En nyanlagd avläggningsplats för timmer och samtidigt vändplan för fordon.

Utan att just då reflektera vände jag åter mot Pysslabäcken. Jag höll på att skrämma livet ur en älgko och hennes två rödbruna kalvar när jag klafsade på runt en kurva. Med dunder och brak försvann de in i skogsmörkret och jag stod där med hjärtat i halsgropen.

Hornuggla.

Björnsnår vid Lövtjärn, påskdagen 1985.

Goda grannar

Rosenfinken, som jag hört från ungsbogen mellan bäcken och Hammarsbovägen, hade tystnat eller flyttat sig. I stället hörde jag ett surrande "spinnrockslänkande" ljud som jag inte hade hört sedan barndomsåren. Nattskärnan.

Klockan var halv tio på kvällen.

Någon dag senare färdades jag på nytt på dessa vägar. Jag parkerade bilen i en ficka någonstans för att sträcka på benen och bekanta mig med en bergsslutning och hållmarkerna längst upp. Den här gången var jag något senare ute än vid föregående tillfälle. Nerifrån en bäckravlin hörde jag en enastående blandning av fågelkvitter. Jag kände mig dum och bortkommen igen eftersom jag inte kunde identifiera ett enda av alla de läten som skänkte sådant liv åt naturen. Näja, tänkte jag, den dagen kommer väl den också, när jag kan lite mer om fåglar . . .

I bortre änden av en naken håll stod ett gammalt torrträd med hål i. Jag gick dit och stod där en stund och funderade. Så tog jag upp en nedfallen gren och började trumma på trädstammen. Genast flaxade något ut genom ett av hålen. Det var en uggle. Hon satte sig på en gren fem, sex meter ifrån mig. Också jag satte mig. Jag bläddrade i min medhavda fickfågelbok.

Det var en pärluggla. Hon satt snällt kvar. Egentligen häckar denna uggleart mycket tidigare på året. Nu var det den 2 juli. Förmodligen var det här hennes andra häckning denna säsong.

Jag gick därifrån för att inte störa mera.

Några dagar senare besökte jag platsen på nytt. Det var vid tio-tiden på kvällen jag närmade mig hållen med torrträdet.

Nu travade jag tvärs över ett litet fält med ljung. Ungefär mitt ute på detta flög en fågel upp och fortsatte bort mot några träd. Flykten var vinglig och besynnerlig.

Nattskärna, tänkte jag och började undersöka marken inpå mig. I en liten öppning bland ljungen låg två ägg. Nattskärrens rede. 20 meter därifrån häckade pärlugglan, en farlig granne, minst sagt.

Att vakna

Upplevelser liknande dessa och några till gjorde att jag insåg hur innehållsrik och levande den svenska naturen ändå är. Jag var ju fortfarande bosatt i Stockholm, men nu började jag plötsligt upptäcka att livet för mig kunde få innehåll också här uppe.

Skogen mellan Hammarsbovägen och Högloftet avverkades vintern 1974-75. I oktober beslöt Kopparfors att spara gammelskogen på Rönningbergets sydslutning. Rönningberget är ju en utlöpare till Kölberget. Nu är i alla fall den delen av det stora Kopparforsskiftet äntligen naturvårdsområde.

De första åren in på 1980-talet skedde avverkningarna med ökad intensitet. Redan avverkade ytor blev allt större. Hur detta på sikt kan påverka djurlivet är för tidigt att säga.

Törnskatan och hornugglan har dock ökat. Kungsörn och slaguggla har fått gynnsammare levnadsbetingelser. Älg och rådjur trivdes, kunde växa till och bli talrika. Och så har toppen på näringspyramiden förstärkts genom björnens fasta etablering i området.

Redan 1979 när Göte Edlund och jag en augustidag färdades genom Tönsen mot Flottsbovägen kunde vi uppleva ett tecken på den nya utvecklingen. Vi hade passerat

det gamla skogsvaktarbostället, då ett tämligen ovanligt brunt, burrigt djur liksom rullade över vägen.

En mindre björn.

Ja, vad annars?

"Syndafloderna"

Nu går också diskussionens vågor höga om det egentligen är så rationellt med de stora kalhyggen vi fått.

Många av oss minns ju de katastrofala översvämningsskadorna efter det våldsamma regnandet i början av juli 1981 och september 1985.

Vattnet måste ju ta vägen någonstans. Ett exempel:

Först när skogarna längs stora delar av Mississippidalen i USA hade slutavverkats började floden svämma över.

Översvämningsskador på Kattbacksvägen vid bäcken där Gullskredsvägen börjar. Juli 1981.

Det fanns inte längre många träd som i sina stammar och kronor längre kunde lagra vatten.

Människan vet ju vid det här laget, av tidigare erfarenheter, att träd och annan vegetation tillsammans binder och lagrar ansenliga mängder (upp till 40 procent) av den nederbörd som faller.

Nu är det tydligt att vi på vissa håll i Sverige börjar få problem identiska med dem i USA och på andra håll i världen, där skogarna försvunnit.

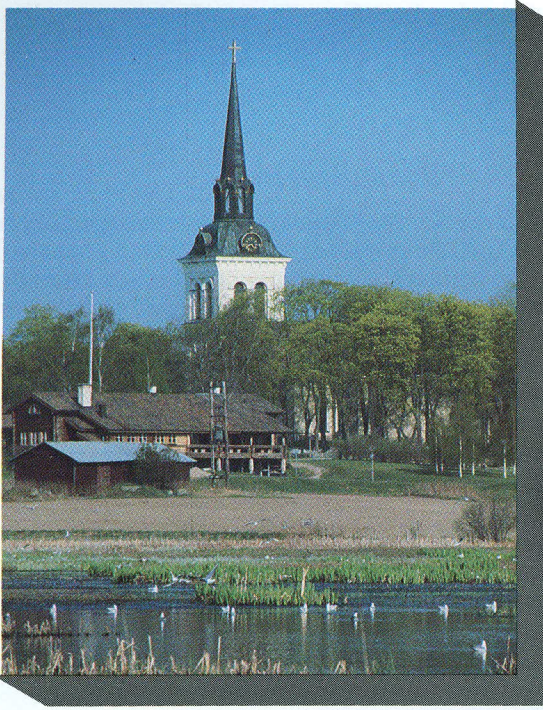
Risken för att samhällen och vägar ska blir än mer sårbara i framtiden upplever åtminstone jag som tämligen överhängande.

Låt oss hoppas att jag har fel.

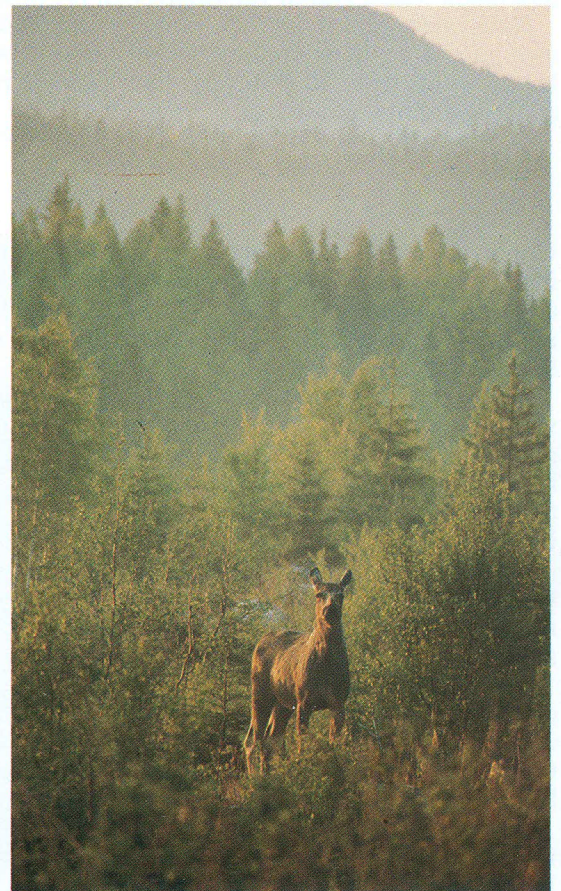
Text och foto:
Finn Rideland

Natur i Hanebo-Segersta

Foto: Finn Rideland

Hanebo kyrka och församlingshem med Kyrkbyttjärn. Tjärnen är en av de större attraktionerna bland fågelvännerna i södra Hälsingland. T h: Ringmärkning av en pärluggleunge. Nedan t h: Älg på Hammarsboskogen i tidig gryning. Nedan t v: Gammeltallarna på Mårdnäs i Segersta är 300–450 år gamla.

Minnet av en odlargärning

Snart 90-åriga Per Hansson i Åkre, Landafors, ger oss här ett stycke nybyggarhistoria.

Lars Österlind föddes den 19/12 1824 i Ockelbo och hans hustru Anna, född Westling, föddes den 22/6 1812 i Hanebo.

Hustrun gick allmänt under namnet "Madam Österlind". Hon hade tydligen "Blått blod" i sina ådror.

Makarna kom från Ockelbo till Segersta 1847 och bosatte sig vid en gammal såg, ca 1 km nedströms från Björktjärn, i närheten av Landabodarna. Det var tydligen möjligheten att utnyttja vattenfallen i bäcken som gjorde att man valde denna plats.

Det visade sig snart att det var en ovanligt energisk och arbetsför karl. Han köpte ett skogsområde på ca 4 tunnland från Landa 3:1, högg ned skogen och uppförde en rätt stor byggnad, som från början antagligen var avsedd som ladugård. Det var uttag för gödselrännor i det första timmervarvet. Det blev i stället bostadshus och ladugården blev en utbyggnad på baksidan i samband med tröskladan. Grunden till den stora murstocken var gjord av korslagda träbjälkar.

Österlind odlade upp nästan hela det inköpta skogsområdet och arrenderade några övergivna fåboddäckter i Landabodarna. Han kunde så småningom på dessa åkrar föda några kor, getter och en häst. Han förbättrade även vägen fram till Landa så att den blev farbar. Vid Björktjärn fanns en förfallen regleringsdamm som han reparerade och kunde vid behov få vatten till sitt egenhändigt gjorda vattenhjul. Vattenhjulet drog bl a ett tröskverk.

Det har berättats att Österlind arbetade mycket hårt på sitt jordbruk på somrarna. Under vintrarna tog han hästen och åkte ut i byarna och predikade, mest i sin hembygd i Gästrikland. Han verkade för Fosterlandsstiftelsen.

År 1865 fick Österlind en tjänst som underlärare i Ovanhedens skola.

Makarna Österlind hade en dotter Anna, född 1847 och som gifte sig 1866 med Per Gustavsson Blomgren från Rengsjö. De arbetade också på gården och övertog den när Österlind inte orkade arbeta längre.

Lars Österlind var sjuklig under sina sista levnadsår och dog den 3/1 1915. Hans hustru hade gått bort många år tidigare.

Anna och Per Blomgren hade en son och en dotter. Dottern Anna flyttade till Norrala i unga år och blev där

gift med bonden Per Hansson i Remsta. Sonen Per Gustav med familj bodde en tid i en stuga vid södra grinden till Österlinds och flyttade sedan till Gäversta.

Anna och Per Blomgren var nu ensamma på gården. Efter några år måste de sälja djuren på grund av sjukdom och motgångar och för att betala skulder.

Min mor, Sara Hansson, fick av en händelse se en annons i en tidning som efterlyste släktingar till en avliden svenska i Amerika. Min mor bad komminister Erik Forsell att göra efterforskningar i kyrkböckerna, med resultat att det var en halvsyster till Anna Blomgren det gällde. Anna fick alltså ärva några tusenlappar och bekymren för morgondagen var över.

Mina föräldrar återköpte de fyra tunnland mark som Österlind en gång köpt och odlat upp. Om några tiotal år står där åter avverkningsbar skog.

Anna och Per Blomgren flyttade 1917 till sin dotter och måg i Norrala där de i lugn och ro fick sluta sina dagar.

Österlind brukade ibland under sin sjukdom yra om att det brann i gården. Det gick också så – en dimmig höstnatt 1929 brann hela byggnaden ner. August Thyr i Landa arrenderade jorden en tid och hade dagen före varit där och bränt en del skräp. När han kom dit dagen efter fanns ingenting kvar.

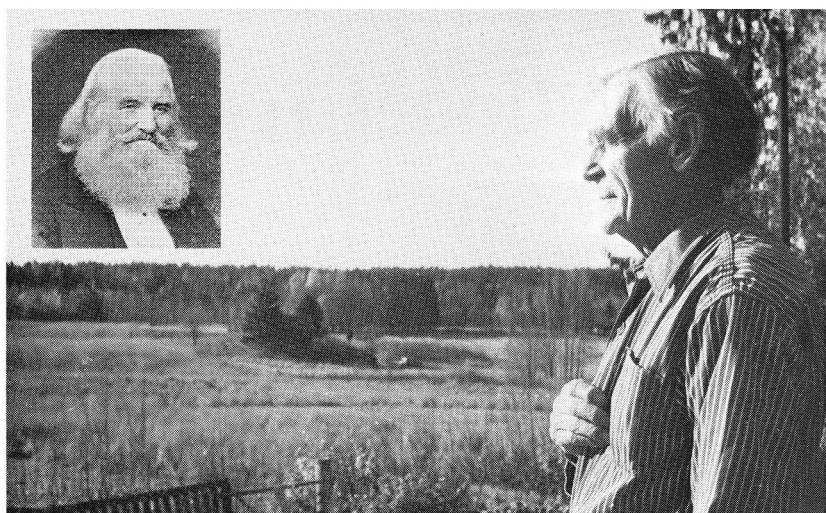
Per Hansson

Gården som Österlind uppförde

HANEBO KONSTNÄRER AV SKILDA EPOKER

Text och foto:
Finn Rideland

En konstnär som betytt mycket för Hanebo och Hälsingland är Albert Blombergsson. I framtiden kommer han att betyda ännu mera. En konstnär som verkligen börjat betyda något för Hanebo och Hälsingland är Per Englund. I framtiden kommer han säkert att betyda mycket mera.

Provins- och bygdemåleriet är den gemensamme nämnaren i bådas konstnärsskap, även om de representerar skilda epoker, skilda sekler. Blombergsson levde och verkade under en stor del av 1800-talet – han föddes nämligen 1810 på Sibö löjtnantsboställe. 95 år senare föddes Per Englund.

Blombergssons måleri har varit av stort dokumentärt intresse för alla som kommit efter honom. Han målade nämligen landskap och samhällen så som det verkligen såg ut på ort och ställe under hans livstid. Stads-, arbets- och landsbygdsmiljöer, Ljusnans vilda forsar men också religiösa motiv, bl a altartavlan i Hanebo kyrka. I Hanebo-Jul 1970 finner vi en uppsats om honom.

Per Englund är 1900-talskonstnär och av en helt annan skola. Han ser därför motiv och miljöer på ett annat sätt än Blombergsson. För 50 år sedan flyttade Per till Granbo.

– I mitten på 30-talet sökte jag länge efter en plats för en sommarstuga, berättar Per. Jag hade då studerat för Carl Wilhelmson och Otto Sköld samt i Oslo i början av 30-talet. Egentligen bodde jag i Bollnäs, men jag behövde ett andningshål någonstans. Jag drömde om Paris, förstås, i likhet med alla andra unga konstnärer. Att kunna bo i Paris på vintern och här hemma sommartid!

Per, som är bördig från Norrala, föddes 1905. Trots sina 80 är han spänstig och vital som en 50-åring. Det finns något av pigg ynglingablick i hans utstrålning. Den bär värme och avslöjar aptit på livet. I själen döljer sig egentligen en livsbejakande ung man.

Hans värdade tal har mycket att lära dagens skolungdom.

Lyckad isbjörn

Av den ursprungliga sommarstugan i Granbo blev det redan efter ett par år en permanentbostad och ateljé. Men det blev Paris också, och efter krigsslutet målarresor till Sydfrankrike och Italien. Det var ju på modet då, bland konstnärer här i Sverige, att ge sig ut i världen när gränserna äntligen hade öppnats. En fas i utvecklingen.

Blir man då konstnär ungefär som om man har valt en utbildningslinje i studierna efter grundskolan?

Förmodligen inte. Men i Per Englunds fall kanske det ligger till på det sättet. Redan i nio, tioårsåldern tycks han ha haft klart för sig vad han kanske bäst passade till:

– Under en slöjdtimme i skolan formade jag en gång en isbjörn i modellera, berättar han. Det var väl ingenting märkvärdigt med det, men läraren blev tydligen imponerad. ”Det där är ju ett konstverk!” utbrast han till min stora häpnad. Jaa, och därmed var min framtid utstakad.

Medelhavsmiljöerna, som så många konstnärer fångats av och envist håller fast vid, fångade inte Per Englund på längre sikt. Hälsinglands landskap med skogar och kulturbygd utövade en starkare dragningskraft.

I dag får vi leta efter någon annan konstnär som så bestämt och omsorgsfullt ägnat sin tid åt att skildra sitt hemlandskap som Per. Hans förmåga att återge dessa miljöers särart har gång på gång betonats. Sättet att angripa ljusets svåra problem har sysselsatt honom under praktiskt taget hela hans verksamma målarliv. Nu är han en lika omtyckt som erkänd bygdemålare och representerad på Nationalmuseum, Länsmuseum i Gävle, Hälsinglands museum i Hudiksvall samt på Västerås museum, bl a.

”Ständig långresa”

En konstnär blir aldrig fulländad. En konstnär får aldrig bli fulländad. Det måste finnas utrymme för utveckling hela livet igenom.

Per Englund har alltid drivits av en längtan efter att få se, uppleva och lära. Erling Damms målarskola i Oslo och Othon Friesz i Paris har givit honom mycket. Miljöerna här hemma har givit honom lika mycket.

– Allt man lär är en form av påverkan. Det viktiga är att man inte låter denna påverkan suddas ut ens identitet, att man inte blir en slav under någon moderiktning.

Visst har Per Englund trots allt påverkats – bl a av den kände norske koloristen Henrik Sörensen, av impressionisten Cezannes strama och rena uppbyggnad av bilden och av mustigheten i Courbets måleri.

Allt detta tillsammans med den egna kraften och känslan har Per Englund blandat sina egna färger av och därmed uppnått en egen ”temperatur” och egna stämningar. I en konstabok har han också förklarat, att detta att dagligen vara i intim kontakt med naturen och följa dagarnas och årtidernas växlingar är som att vara ute på en ständig långresa.

Barndomsdagar i Kilafors

Av N. V. E. Nordenmark

Ur Hanebo, Jul 1948

Hanebo hembygdsförening har bett mig att nedskryva några minnen från min barndom i Hanebo. Då nu mer än sjuttiofem år förflutit sedan mina första år i Kilafors, så äro naturligt nog dessa minnen mörka och vaga, om än omgivna av barndomens optimistiska lyckoskimmer. Jag skall blott stanna vid tvenne minnesbilder från den tiden, vilka kanske livligast lever kvar hos mig: ankomsten till Kilafors och det stora järnvägsbygget från 1876.

Det var en väcker julidag 1873 som jag i sällskap med min fader första gången vandrade upp för den branta Sanderbergsbacken för att taga vår nya bostad i besittning. Resan hit hade gått från Delsbo, där vi bott ett par år, med den tidens modernaste fortskaffningsmedel, och var för en så ung "man" fylld med överraskningar och äventyrligheter. Den hade också tagit hela tre dagar: Med ångbåt över Dellen, järnvägen Näsviken—Hudiksvall, ångbåt Hudiksvall—Söderhamn, järnväg Söderhamn—Bergvik, och slutligen med den stönande "Kilafors" över Bergviken.

Det nya skolhuset stod där skimrande vitt som ett slott i skogen. Men som slott var det nog blott ett skal. Byggt som det var av slaggtegel var det åtminstone de första åren knappast lämpligt som människoboning: fukten rann hela vintern av väggarna och kolden var svår att hålla ute. Så var det

också mycket kalla vintrar i mitten av 1870-talet; det berättades en gång att kvicksilvret frusit nere på "bruket". Men vad förstod en sjuåring av alla de svårigheter mina föräldrar hade att kämpa med. För barnaögon var allt liv, lust och upplevelse; på sommaren sol och blommor och fågelkvitter, på vintern väldiga snödrivor och källkåkning i den branta backen med en kälke, jag fått av en av fröknarna Rettig.

Vilken idyll var ej denna tid, som föga kände våra dagars jäkt och sociala oro. Postiljonen kom åkande förbi ett par gånger i veckan till postkontoret i kyrkskolan; sommartiden var väl förbindelserna med Söderhamn över Bergviken kanske dagliga. Fångtransporterna från Bollnäs till Gävle på landsvägen förbi våra fönster voro en annan påminnelse om yttervärlden; de ingåvo rädsla och skrämsel, gåvo fantasien näring om hemska brott och dåd, särskilt vintertiden, då de olycklige fjättrade fördes i de öppna slädarna i grå kapuschonger. De blevo påtagliga illustrationer till berättelserna om Lasse Maja och hans kumpaner.

Men snart skulle idyllen brytas och även Hanebo komma i snabbara förbindelse med yttervärlden. Det stora järnvägsbygget kom som ett lemmeltåg genom bygden. Det var, vill jag minnas 1876. Mark och skog bröts, bankar, vägggenomgångar och broar byggdes. Nejden genljöd av skott och dunder. Det var dynamit, släggor och starka rallarnävar, som här utförde arbetet att förbinda Hanebo med yttervärlden. Pengar började rulla in i stugorna, ty järnvägsarbetarna hade mynt, som då var en sällsynt vara. Jag minns att äggen betalades med det fantastiska priset av 10—15 öre stycket. Även jag greps av affärslust och kom att tänka på, att rallarna voro i behov ej blott av materiell utan även av andlig näring. För ändamålet plockade jag ihop en del tidningar, av Väktaren och Budbäraren samt en del gamla broschyrer av huvudsakligen religiöst innehåll, lastade

HANEBO HEMBYGDSFÖRENING

överlämnar härmed för första gången en jultidning. Det är vår förhoppning, att den skall bli till både nytta och förströelse i varje hanebohem och att den ytterligare skall stärka kärleken till hembygden och öka hembygdsintresset.

Det är också hembygdsföreningens förhoppning att HANEBO-JUL i fortsättningen skall kunna utgivas, och därför är bidrag, tillägg till införda artiklar i form av upplysningar och bilder samt ev. andra önskemål välkomna. Sådana kan sändas — helst skriftligen — till Victor Johnson, Sibö.

Hanebo Hembygdsförening.

Ur Hanebo, Jul 1948

Nils Viktor Emanuel Nordenmark är född den 15 april 1867, försäkringsman och astronom, fil. doktor i Uppsala 1895, anställd i flera livförsäkringsbolag i Stockholm, verkställande direktör för Bore 1918—30, registrator i Riksförsäkringsanstalten 1902—18. Han har dessutom såsom populärastronomisk författare (bl. a. "Stjärnklara kvällar" 1898; flera bearbetningar av Flammarions "Populär astronomi", senaste uppl. 1927) utvecklat en gagnande verksamhet, är en av stiftarna av Svenska astronomiska sällskapet och redaktör för dess tidskrift, samt bidrog kraftigt till förverkligandet av planen på Stockholms observatorium.

de litterära alstren på en barnvagn och begav mig till Lilltjära, varifrån jag följde den ofärdiga järnvägsbanken till Sibö. Den åttaårige ynglingen emottogs välvilligt av de starka karlarna, som ej utan humor genomögnade mitt förlegade lager, köpte och läto mig passera vidare. Överlycklig kom jag hem, jag skulle tro, med nära en krona i dagsförtjänst. Snart skulle jag ock företaga min första långfärd ut i livet med norra stambanan.

Det skedde i september 1878, då jag reste till skola i Stockholm från Holmsveden; till Kilafors hade järnvägen då ej nått. Den färden tog fjorton timmar med avfärd från Holmsveden kl. 6 på morgonen och ankomst till Stockholm kl. 8 på kvällen. Och efter den tiden med prövande skolgång och försäkelser i Söderhamn, Stockholm, Gävle och Hudiksvall blev det endast några sommarmånader och icke alltid då, som jag har att minnas från Hanebo.

TV-idén som växte

Så här kan en programidé för TV utvecklas till en landsomfattande och även internationell årlig folkfest. Nu är det 20 år sedan Hälsingehambon dansades in som sådan och intresset för den växer med åren.

Det var TV-producenten Allan Schulman och Örjan Öberg som 1965 väckte idén om Landskapsleken. Från landskap till landskap gavs en uppgift som skulle verkställas.

Hälsingland fick i uppdrag att ordna en lång hambodans från Hårgaberget i söder till Järvsö i norr, en sträcka på ca åtta mil. Som grund låg en gammal sägen om en spelman som spelade och spelade så ingen kunde sluta dansa förrän livet flytt. Till slut uppdagades att spelmannen var försedd med bockfot.

Det är Hårgalåten, en långsam hambopolska i 3/4-takt, som än i dag bygger upp dansen i alla dess vändningar.

Hambojubileum

I Hälsingland slog sig de olika ideella föreningarna samman och drog upp riktlinjer för den första hambodansen i landskapet, en dans, som i år firat sitt tjuugoårsjubileum.

Första året dansade 120 par. TV sände och utsåg vinnarpar. Inte helt okända Inga Tobiasson, barnfödd i Arbråtrakten och sedermera känd för en lång serie barn-

program i TV, blev tillsammans med sin danspartner, Jon Erik Westberg från samma trakt, hambodansens första vinnarpar.

Hälsinglands turistförening ansåg att detta borde bli ett årligt återkommande evenemang. Det döptes till Hälsingehambon. 80 par anmälde sig nästa år, 1966. Det gav mersmak åt bygden. Järvsöbon Lars Hansson utsågs till ordförande i en hambokommitté eller hambogeneral, som han allmänt kallas.

Välbesökt

För varje år har deltagande danspar dubblerats tills man 1981 fick sätta stopp: inte fler än 1.500 par kan få starta. Det betyder praktiskt att 3.000 aktiva dansare, oftast med familjemedlemmar och vänner, infinner sig första veckan i juli varje år.

Stugor, rum, husvagnar, tält – alla måste bo och äta. Man ordnar under veckan före hambolördagen olika arrangemang runt om i bygderna. Ett par tusen personer längs dansrouten Hårga-Bollnäs-Arbrå-Järvsö ställer med glädje och ambition upp och lagar mat, brer smörgåsar, kokar kaffe, ordnar bröd och den typiska hälsingeostkakan, och städar! Alla arbetar ideellt och får som tack frampå höstkanten vara med om en glad fest med dans.

Inte en ledsen min! Kamratskapet, den fina atmosfären och den vackra naturen – det finns mycket att glädjas åt vid sidan av själva dansen.

till årlig folkfest

På helspänn

Många dansare står på väntelista om någon skulle utebli när invigningen och starten äger rum klockan 7 på lördagsmorgonen på ute vid Hårga. Efter läsning på genuint hälsingemål av den gamla sägnen och med en åskådarskara av 6.000–7.000 personer startar så den dagslånga dansen. Stämningen är på helspänn, och Hårgalåtens toner ljuder, de som sedan finns med hela dagen.

En bildserie med ljudband från Hälsingehambon och med bilder över landskapet är framtagen av hälsingefotografen Hilding Mickelsson, och finns både med tysk och engelsk text. Intresset för evenemanget har blivit internationellt och deltagare från hela Europa och USA deltar i dansen.

Efterföljare

Upplandsschottis och Finlandsschottis och ett sextiotal övriga folkdansfester är efterföljare till hambon.

Man utbyter dansvisiter till olika länder. Vid en sådan i USA blev resebyrån uppringd av en, som ville veta var man lär sig dansen. Det koncisa svaret blev: i Kungsträdgården i Stockholm!

Många ställer upp för att det hela skall gå i lås. SJ kör med 80 bussar och chaufförer och fraktar dansarna mellan de olika dansplatserna.

Det kallas hambotävling och visst finns det många domare som under dagens dansomgångar kontrollerar danssteg och fattningar för att slutligen kunna utse ett antal vinnarpar. Men deltagarna tycker det är så roligt att dansa Hälsingehambon, att de inte tänker på den som en tävling.

Kamratskapet, den fina atmosfären, den vackra naturen som hittills under nitton år knappast sett en regndroppe, allt bidrar till att skapa fina minnen.

Lillie Clinell

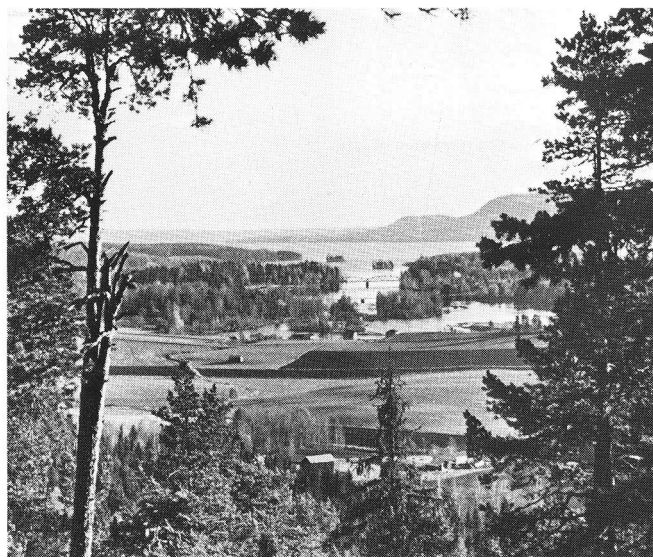
Segersta hembygdsförening

Sommarens verksamhet har varit ungefär den traditionella. Vid årsmötet i maj hade vi glädjen att hälsa unga medarbetare välkomna i styrelsen. Armand Elfjörp och Torbjörn Nilsson invaldes som ordinarie ledamöter och Christina Elfjörp och Margareta Johansson som suppleanter.

Midsommaraftonens fest samlade som vanligt mycket folk. Högtidstalet hölls av professor Rune Larsson från Uppsala. Segerstas sockenkrönika uppfördes av bygdens folk. Hamboveckans kväll i augusti gästades av bl a musikdirektören Lennart Stripple och hans hustru Lill-Kersti, vilka båda medverkade i underhållningen. Hembygdsgården har stått öppen för bröllop, släkträffar och pensionärsamlingar under sommaren. Även i år har vi hållit hembygdsgården öppen för visning och servering några söndagar under högsommaren.

Församlingsbornas intresse för sin hembygdsgård är påtagligt. Alvar Persson i Sveden har skänkt delar av en hästvandring jämte en del andra föremål. Av Per Sundin i Djupa har vi fått bl a en elegant åksläde i felfritt skick. Den är tillverkad av en snickare i Trönö år 1825 och försedd med dekorationer och årtal i originalmålning.

Intressanta upptäckter har gjorts i sommar av vetgiriga och hembygdsälskande ungdomar. I regalskeppet Wasas utrustning finns en smörask med ett bomärke som tillhör Utigården i Sveden nr 1 i Segersta. I Krigsarkivet i Stockholm har man nu lyckats finna anteckningar om att fyra pojkar från Segersta mönstrade på

Utsikten från Borgberget söderut och Ljusnans utlopp i Bergviken.

regalskeppet Wasa år 1628. Det äventyret blev inte långt, eftersom skeppet sjönk samma år. Pojkarna hette Jon Jonsson i Sveden och Lars Jonsson i Böle (som då tillhörde Segersta socken). Namnen på de andra två ynglingarna från Segersta går tyvärr inte att tyda på grund av skador i anteckningarna. Den bevarade smörasken tillhörde förmodligen någon av Segerstapojkarnas utrustning.

Erik Wedin

Konfirmander 1985

Hanebo: Prosten L O Almgren

Hanebo: Komminister Sven Bohman

Segersta: Komminister Sven Bohman

Konfirmandjubiléer 1985

Segersta 1935

Segersta 1945

Hanebo 1945

Hanebo 1945

Hanebo 1960

Hanebo 1960

Segersta 1960

Foto: Göte Edlund och Marie-Louise Bohman

Min "idylliska" beväringstid

96-årige Olle Trovie berättar här några minnen.

Från 1906 och några år framåt var två skvadroner skånska husarer förlagda till A 5 i Uppsala. Ett 60-tal man från vårt län fick göra sin värnplikt där och i det sammanhanget. Jag blev med i den gruppen. Inkallelsen till 1 november 1909 åtföljdes av tågbiljett till Kilafors. Efter övernattnings i privatfamiljer skulle resan fortsätta därifrån till Uppsala dagen därpå. Det blev en riktig fylleresas – någonting helt vanligt vid inryckning på den tiden. Vid ankomsten till Uppsala och åsynen av ett uppbåd poliser, tydligen kallade för att "hedra" vår ankomst, blev vi alla som genom ett trollslag praktiskt taget spiknyktra.

Från den tiden framstår åtskilliga episoder alltjämt i klart minne. Jag tjänstgjorde som rapportryttare och fick då disponera ett 17-årigt sto, Lisa. Hon var duktig på många sätt men besvärlig att rida eftersom hon aldrig ville gå i skritt utan ständigt trippade. Hon var också bitsk och man måste alltid vara observant så att hon inte "klippte till" någon.

Från Sigtuna-manövern minns jag många episoder. Framför allt minns jag en student och hans förmåga att handskas med djur:

En dag red jag genom en glänta i skogen då jag plötsligt fick syn på en militärmossa på en stubbe. Ägaren själv låg intill med huvudet mot stubben. Det visade sig vara en sk studentbeväring som tog igen sig en stund. Bredvid sig hade han en påse bullar som han hade köpt i ett hus, något som skulle föreställa ett bageri.

– Dom är så hårda dom här bullarna, så dom kan man ju inte äta, suckade han. Kanske hästen din vill ha dom?

– Du kan ju försöka, sa jag. Men passa dig så att hästen inte biter dig. Hon är lite opålitlig.

– Jasså, inte biter hästen mig, svarade han.

Jag tänkte att han fick skylla sig själv, då. Men döm om min förvåning, när hästen började slicka honom, sedan hon fått äta upp alla bullarna.

– Nej, nu måste jag iväg, sa han. Han reste sig och tillade: Jag höll på att glömma att visa dig något.

Så drog han upp en orm ur rockfickan. Han släppte

ner den på marken och den försvann snabbt i en rishög. Innan vi skildes berättade han att han var stockholmare och att han tänkte bli veterinär.

Ett par gånger fick jag också tillfälle att hälsa på kung Gustav V. Vid det ena tillfället kom han i spetsen för en skara prisdomare på en smal spång vid Sigtuna. Jag kom ridande med en "handhäst" vid min sida och måste vända till en plats där vägen var bredare. Jag kunde bara sträcka på mig som hälsning, då båda mina händer var upptagna. Jag fick i alla fall en artig honnör till svar från kungen.

Efter allt regn i början av manövern hade vi slagit oss ner nära en gård i Rävstad norr om Sigtuna. Men någon kokvagn syntes inte till. Den hade tydligen kommit på avvägar. Jag fick order att ut och leta. Här i trakten korsade flera vägar varandra, men jag hade tur. Jag hittade kokvagnen vid en korsväg och kuskarna visste inte vilken väg man skulle ta.

Värre var det en annan gång. Ett helt kompani kom bort i mörka natten. Också den gången fick jag rida ut och söka. Jag kom fram till en stuga – det visade sig att manöverstaben höll till där inne. Jag fick hjälp i mitt fortsatta sökande av en ung officer och till slut fann vi en avtagsväg med tydliga spår efter de försvunna.

Snart var det dags för besök från kungahuset igen.

Vi hade en bataljonschef som ofta tog mig med som hästhållare. En gång fick han mycket bråttom och som tur var hade jag Lisa sadlad och "resklar". Vi red i fullt galopp några km och kom snart fram till en laduvägg där kronprins Gustav Adolf stod och väntade. Han skulle bli inspektera en skyttelinje strax intill och som legat och väntat ganska länge. Mannarna var inte precis på sitt bästa humör, vilket de heller inte försökte dölja för de höga herrarna. Efteråt fick jag följa med och bära kronprinsens kapp, som han faktiskt höll på att glömma bort när han sedan skulle ge sig av.

Ja, det här var några militärminnen från min beväringstid för 75 år sedan.

God Jul och Gott Nytt År

tillönskar följande företag

 <p>SKOGENS KOL AKTIEBOLAG KILAFORS Tel. 0278/504 00 Växel</p>	<p>Åsa's Salong GRANBO Tel 0278-523 60</p>	<p>KILAFORS SPARKÖP Inneh. Knut Andersson Vi vill inte va' störst — men vi vill va' bäst.</p>
 <p>Föreningsbanken Hanebo Tel. 0278-502 01, 511 36</p>	<p>Ge - Foto Göte Edlund Tel. 0278-502 87</p>	 <p>HÅLSINGE- STUGOR KILAFORS - Tel. 506 15</p>
<p>Handelsbanken Kilafors</p>	 <p>KILAFORS FÄRG Spektrum FÄRG·VÄGG·GOLV·BILLACK·PARFYM 823 00 Kilafors, Tel. 0278/501 30, 502 50</p>	<p>Kilafors Möbelaffär 823 00 Kilafors 0278-501 49, 502 49</p>
 <p>SOCKENBOLAGEN HANEBO SEGERSTA FÖRSÄKRINGSBOLAG Box 99 • 82300 Kilafors • 0278-51251</p>	 <p>GARNTJÄNST 823 00 KILAFORS</p>	<p>Flinks Radio TV Tel. 0278/50178 KILAFORS Försäljning - Service</p>
<p>F:a Åke Nilsson Tel. 505 45 - Kilafors</p>	<p>C.-G. Bergmans Herrfrisering Kilafors - Tel. 501 84</p>	
<p>BRA HEM bosättning Tele 0278-513 20</p>	<p>NYA HOTELLET KILAFORS 0278-500 71</p>	 <p>KILAFORS INDUSTRI AB 823 00 KILAFORS</p>
<p>SIBOKIOSKEN NORÉN & WIKSTRÖM HB KILAFORS Tel. 0278-503 74</p>	 <p>RUNDQVIST JÄRN 823 00 KILAFORS Telefon 0278-500 56, 508 44</p>	<p>KILAFORS Bokförlag & Revision ULF TORSTENSSON GUNILLA LARSSON INGER KARLSSON</p>
<p>Enar Pettersson Biltrafik AB Telefon 501 54, 504 51 KILAFORS</p>	<p>KILAFORS REVISION & EKONOMI-KONSULTER HB Rolf Nyqvist Skolgatan 8, 823 00 KILAFORS 0278-509 95</p>	<p>SWEDSTAB AB KILAFORS – ÅSTORP</p>
 <p>HERR- & DAMKONFEKTION Tel. 500 31, 502 95 Th. Hylander m. familj</p>	<p>SKÖLDS SKOR Stationsgatan 13 823 00 KILAFORS Tel. 0278-504 85</p>	<p>Sälls El & Mek. Lennart Säll Gusbo 7150, 823 00 KILAFORS Tel. 0278-540 11</p>
<p>NÄSLUNDS Manufakturaffär Tel. 500 22 KILAFORS</p>	<p>Det lönar sig . . . ICA marknad KILAFORS</p>	<p>LÖTBOA 823 00 KILAFORS Tel. 0278/502 51 - 506 00</p>
 <p>KAMO ELEKTRISKA KILAFORS TELEFON 0278/540 73</p>	 <p>SERVUS Öppet alla dagar till 20.30</p>	<p>LEK och SPORT Järnvägsgatan 13 823 00 Kilafors Tel. 510 16</p>
<p>Parkkiosken Fam. SVEDLUND Tel. 505 97</p>	<p>Nyboms bil och motor Tel. 0278-507 50 vx</p>	<p>Kilafors Herrgård Telefon 0278-504 05</p>

JUBILEUMSMINNE

Ett hängsmycke med Hanebo sockensigill kan Du köpa som en gåva till Dina barn, vänner, eller varför inte till Dig själv. Smycket kostar 75 kronor.

Böcker om vår bygd

Hembygdsböcker blir aldrig för gamla. De är ständigt aktuella, även för skolan. Det finns fortfarande exemplar kvar av TVÅ HÅLSINGE-SOCKNAR (nytryckning 1983) och av SEGERSTAMINNEN som utkom till Segersta hembygdsförenings 50-årsjubileum 1984. Båda böckerna "öppnar portar" till gårdagen. De kostar kr 125:- resp 110:-. Kassetband med Hanebosextetten och Erik Jonsson finns också. Pris per st kr 50:-.

En fin gammal karta

Till Hanebo hembygdsförenings 50-årsjubileum producerades också ett numrerat nytryck av en karta över Hanebo och Segersta socknar efter ett original från 1654. Den kostar kr 50:-.

Allt detta . . .

kan beställas genom Hanebo hembygdsförening, tel 0278-521 30 eller 500 60, utom boken SEGERSTAMINNEN som distribueras av Segersta hembygdsförening, tel 0278-534 41.

Pris 25:-